

De blije Breitner

Het werk van de Amsterdamse schilder Martin Monnickendam straalt vanaf komende week in de Amstelkerk. Tijdens zijn leven geliefd en gelauwerd, door de dood en de moderne tijd gemangeld in vergetelheid, maar weer op het schild gehesen door een naar hem vernoemde stichting. **Dylan van Eijkeren**

→ Doorkijkje te Echternach, 1924.

Martin Monnickendams werk is altijd kleurrijk, stijlvol, met een achteloze zweem, soms, van elegante erotiek

van de nazi's om op transport te worden gesteld. Voordat hij zich kon melden, overleed hij op 4 januari 1943 aan een longontsteking. Van Helden: "Gelukkig maar, zou je kunnen zeggen."

De sociabele schilder was zo geliefd dat een van zijn leerlingen zijn crematie betaalde.

De verzameling dreigde verloren te gaan

Tijdens zijn leven verkocht Monnickendam veel werk. Na zijn dood resteerde, zo schrijft de stichting op haar website, 'een immense nalatenschap aan schilderijen, pastels en tekeningen. Een grote zorg voor de erven, want waar laat je die werken? De huisjes in Elspeet (waar dochters Roos en Ruth woonden – red.), waren niet ingesteld op het bewaren van pastels en tekeningen'.

Monnickendam gebruikte bitumenverf, intens qua kleur maar 'een ramp' voor de hechting aan het doek, dus onderhoud en restauratie waren noodzakelijk. Anders gezegd: de verzameling dreigde verloren te gaan.

In 1973 werd daarom de Stichting Vrienden van de schilder Martin Monnickendam opgericht, die zich ten doel stelt de werken 'te catalogiseren, restaureren en onder te brengen' plus het organiseren van tentoonstellingen. Van Helden: "De afgelopen decennia hebben we aan 56 tentoonstellingen meegewerkt, hebben we mede georganiseerd en werken uitgeleend." Hellingman: "Uiteindelijk hopen we alle tekeningen en schilderijen die de stichting heeft, te kunnen schenken aan musea en instellingen, om ze zo te redden."

De Vrienden bedruipen hun goede werken vanuit de opbrengst van de nalatenschap van Monnickendam (lees: de opbrengst van de huizen van de dochters in Elspeet). Schilderijen worden gerestaureerd en daarna geschonken aan musea en, bijvoorbeeld, het Amsterdams Stadsarchief. Medio juli wordt, bijvoorbeeld, aan het Joods Museum *Zelfportret met zuster* overhandigd, een werk waar Van Helden bepaald lyrisch over raakt.

Hoe zie en herken je de schoonheid van een Monnickendam eigenlijk?

Van Helden: "Ik heb het geleerd door Monnickendams tekeningen."

Hellingman: "Je zoekt naar kwaliteit, zei Lodewijk Houthakker."

Maar wat is kwaliteit?

Hellingman: "Houthakker zou hebben gezegd: dat zie je."

Van Helden: "Het zit in een zekere gelaagdheid. Besef wat je ziet, kijk naar de facetten."

Iedereen kan dat zelf, geheel gratis, testen in de Amstelkerk, van maandag 6 mei tot 1 juni, op pasteltekeningen van Amsterdammer Monnickendam. De krijt-en-waterverfwerken tonen pleinen, poorten, huizen en monumenten in plaatsen en steden als Namen, Luik, Profondeville, Bouillon, Dinant, Echternach, Quimper en een heel scala aan Italiaanse stadsgezichten, kerken, fonteinen en tempels. Ineke Hellingman: "Deze 54 werken laten zijn kunde in de pastels zien. De selectie hebben we ook gemaakt omdat zijn reistekeningen op tentoonstellingen altijd enthousiast worden ontvangen."

De keus om dit werk te exposeren in de Amstelkerk, thuisbasis van Stadsherstel Amsterdam, is ook volstrekt logisch, zegt Van Helden: "Stadsherstel gebruikt vaak de zinsnede 'van de ondergang gered.' Als stichting restaureren wij ook onmogelijke dingen, net als Stadsherstel."

Martin Monnickendam 150 jaar, 10-31/5, Amstelkerk, gratis toegankelijk, stadsherstel.nl

Viering Martin Monnickendamjaar

Het 150ste geboortjaar van Martin Monnickendam wordt luister bijgezet met de uitgave van twee boeken over de schilder, en vier exposities.

Naast de vrij toegankelijke tentoonstelling in de Amstelkerk, is er tot en met 2 juni een overzichtstentoonstelling in het Noord-Veluws Museum in Nunspeet: *Monnickendam op de Veluwe*. Daarbij verschijnt een catalogus geschreven door Margot Jongedijk en Jessica Voeten.

In Museum Lunteren is van 13 juni tot en met september een tentoonstelling te zien onder de naam *Onstuimige streken van de Veluwe*, die wordt aanbevolen als een 'pastelreeks die getuigt van een frisse kijk op het Veluwe landschap'. Als u er dan toch bent: daar loopt vanaf de zomer ook een expositie gewijd aan het werk van Fiep Westendorp.

In ons eigen Allard Pierson aan de Oude Turfmarkt begint op 17 oktober de Monnickendamtentoonstelling *Hooggeëerd Publiek*, die theaterstukken zal tonen. Daarbij verschijnt het boek *De Spaansche Kroeg* van verschillende auteurs over de tijd en tijdgenoten van Monnickendam.

→ Schilder Martin Monnickendam aan het werk in zijn atelier. FOTO STICHTING VRIENDEN VAN DE SCHILDER MARTIN MONNICKENDAM

g

Gedurende zijn leven, zegt Ruud van Helden (77) in de Amstelkerk, was Martin Monnickendam 'ongelooflijk succesvol'. "Op zijn vijftigste kocht hij, zonder hypotheek, het huis aan de Stadhouderskade 92, vlak naast het Rijksmuseum, voor 35.000 gulden, destijds een kapitaal." (Het Centraal Bureau voor de Statistiek berekent dat dat bedrag gelijkstaat aan 750.000 euro in 2024.)

Van Helden is voorzitter van de Stichting Vrienden van de schilder Martin Monnickendam. Hoe dat zo komt? "Mijn grootvader was bevriend met de schilder, bij ons thuis hing een aantal van zijn schilderijen. Als kleine jongen keek ik daar al vol bewondering naar."

Met schilders als Jan Sluijters en Kees Maks behoorde Monnickendam (1874-1943) tot de bekendste modernisten van hun generatie. Stichtingsbestuurder Ineke Hellingman (66) zegt: "Monnickendam werd als een vernieuwer gezien, hij maakte deel uit van een groepje wilde jongens die heel kleurrijk werk maakten. Dat trok publiek."

Hellingmans betrokkenheid bij de nalatenschap van Monnickendam is al even verklaarbaar als die van Van Helden: ze werkte ruim tien jaar voor kunsthandelaar Bernard Houthakker – onder diens zoon Lodewijk – aan het Rokin. Op een steenworp daarvandaan groeit Martin Monnickendam op, met uitzicht op Hotel Rondeel, waar nu Hotel De l'Europe staat. Hij doorloopt de Rijksakademie

van Beeldende Kunsten, en studeert en werkt twee jaar in Parijs, om in 1896 terug te keren naar zijn geboortestad.

In 1906 trouwt hij met Alice Mouzin, directrice van de Industrieschool voor Vrouwelijke Jeugd. Dochters Roosen Ruth worden geboren in 1908 en 1911; tijdens de Eerste Wereldoorlog, in 1916, heeft hij zijn eerste solo-expositie bij kunsthandelaar Bernard Houthakker. Van Helden: "Die expositie van stadsgezichten was zijn echte doorbraak."

Ongeveer 4300 werken

Sommige van Monnickendams schilderijen worden tijdens zijn leven verkocht voor 2500 gulden, en aangezien de schilder in zijn leven ongeveer 4300 werken maakt, leeft hij met zijn gezin in behoorlijke welstand.

Meer exposities volgen en ter gelegenheid van zijn vijftigste verjaardag krijgt Monnickendam een 'eretentoonstelling' aangeboden in het Stedelijk Museum. Hij gaat reizen: eerst nog naar Wallonië en Luxemburg, dan naar Frankrijk en later naar Italië, waar het licht hem zo bevalt dat hij er tot 1938 blijft komen en schilderen.

In 1934, Monnickendam wordt dat jaar zestig, is hij al benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau en organiseert zijn vriend Bernard Houthakker opnieuw een tentoonstelling. Ruud van Helden heeft de kunstenaar uiteraard nooit gekend maar zegt te vermoeden dat Monnickendam 'heel sociaal was, hij had veel vrienden en kennissen, kreeg veel opdrachten'.

De gemeente Amsterdam vraagt hem om portretten te maken en gala's vast te leggen, het *Algemeen Handelsblad* vraagt hem een stormramp te illustreren, hij maakt plafondschilderingen: Martin Monnickendam kun je om een boodschap sturen. Het resultaat is altijd kleurrijk, stijlvol, met een achteloze zweem, soms, van elegante erotiek: een beetje alsof de schilder George Hendrik Breitner de ontwerpers Dolce & Gabbana tegen het lijf loopt. Anders: verrukkelijk.

In tegenstelling tot menig andere kunstenaar was Monnickendam wars van gekkigheid, veelwijverij of drankgelagen. Van Helden: "Doordat hij succes had, schilderde hij door. Het was gewoon zijn broodwinning."

Monnickendam had zijn eigentijdse roem voor een deel te danken aan het feit dat hij modern was – de ironie wil dat moderniteit hem na zijn dood te na kwam. "Na de oorlog moest alles anders, de Tweede Wereldoorlog was een cesuur," zegt Hellingman. "De nieuwe tijd brak aan, alle schilders van voor de oorlog hadden afgedaan."

De dood van de schilder was even tragisch als fortuinlijk, zegt Van Helden. Monnickendam, niet religieus praktiserend maar Joods van geboorte, kreeg eind 1942 een oproep

→ Linksboven: Riva Degli Schiavoni te Venetië, jaren dertig. Daaronder: Palazzo dell'Orologio op het Piazza dei Cauteri te Pisa, jaren dertig. BRON MARTIN MONNICKENDAM